

ประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์

แก้ไขเพิ่มเติมล่าสุด
พ.ศ. ๒๕๖๔

พระราชบัญญัติ ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

กลุ่มวิชาการ
RUN OF LAW

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติ ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐ (ฉบับล่าสุด)

Copyright © 2022

สงวนลิขสิทธิ์ :

ห้ามนำส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และ
พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐ (ฉบับล่าสุด) ไปทำซ้ำ หรือ
เผยแพร่ในรูปแบบใดๆ หรือด้วยวิธีอื่นใด ไม่ว่าจะเป็นทางอิเล็กทรอนิกส์ ทางกลไก
รวมทั้งการถ่ายเอกสาร การบันทึก หรือเก็บข้อมูล โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็น ลายลักษณ์
อักษรจาก กลุ่มวิชาการ RUN OF LAW

ผู้เขียน RUN OF LAW

จำนวนครั้งที่พิมพ์ : พิมพ์ครั้งที่ 1

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

พ.ศ. ๒๕๔๐

(ฉบับล่าสุด)

THE CIVIL AND COMMERCIAL CODE

สุภาชิตกฎหมาย

“เมื่อซื้อความใดเคลือบคลุม
ในการตีความต้องละเว้นสิ่งที่ไร้ผลและ
สิ่งที่เป็นไปไม่ได้”

สารบัญ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

	มาตรา	หน้า
ข้อความเบื้องต้น	๑-๓	29

บรรพ ๑ หลักทั่วไป

ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๔-๑๔	30
----------------------------	------	----

ลักษณะ ๒ บุคคล

หมวด ๑ บุคคลธรรมดา

ส่วนที่ ๑ สภาพบุคคล	๑๕-๑๘	32
ส่วนที่ ๒ ความสามารถ	๑๙-๓๖	33
ส่วนที่ ๓ ภูมิลำเนา	๓๗-๔๗	38
ส่วนที่ ๔ สาบสูญ	๔๘-๖๔	40

หมวด ๒ นิติบุคคล

ส่วนที่ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๖๕-๗๗	44
ส่วนที่ ๒ สมาคม	๗๘-๑๐๙	47
ส่วนที่ ๓ มูลนิธิ	๑๑๐-๑๓๖	55

ลักษณะ ๓ ทรัพย์สิน	๑๓๗-๑๔๘	65
--------------------	---------	----

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ลักษณะ ๔ นิติกรรม		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๑๔๙-๑๕๓	67
หมวด ๒ การแสดงเจตนา	๑๕๔-๑๗๑	68
หมวด ๓ โฆษะกรรมและโมฆียะกรรม	๑๗๒-๑๘๑	72
หมวด ๔ เงื่อนไขและเงื่อนไขเวลา	๑๘๒-๑๙๓	75
ลักษณะ ๕ ระยะเวลา	๑๙๓/๑-๑๙๓/๘	77
ลักษณะ ๖ อายุความ		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๑๙๓/๙-๑๙๓/๒๙	79
หมวด ๒ กำหนดอายุความ	๑๙๓/๓๐-๑๙๓/๓๕	83

บรรพ ๒ หนี้

ลักษณะ ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป		
หมวด ๑ วัตถุแห่งหนี้	๑๙๔-๒๐๒	87
หมวด ๒ ผลแห่งหนี้		
ส่วนที่ ๑ การไม่ชำระหนี้	๒๐๓-๒๒๕	89
ส่วนที่ ๒ รับช่วงสิทธิ	๒๒๖-๒๓๒	94

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๓ การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้	๒๓๓-๒๓๖	97
ส่วนที่ ๔ เพิกถอนการฉ้อฉล	๒๓๗-๒๔๐	98
ส่วนที่ ๕ สิทธิยึดหน่วง	๒๔๑-๒๕๐	99
ส่วนที่ ๖ บุริมสิทธิ	๒๕๑-๒๕๒	101
๑. บุริมสิทธิสามัญ	๒๕๓-๒๕๘	101
๒. บุริมสิทธิพิเศษ		
(ก) บุริมสิทธิเหนือสิ่งหาทรัพย์	๒๕๙-๒๗๒	103
(ข) บุริมสิทธิเหนืออสังหาริมทรัพย์	๒๗๓-๒๗๖	106
๓. ลำดับแห่งบุริมสิทธิ	๒๗๗-๒๘๐	106
๔. ผลแห่งบุริมสิทธิ	๒๘๑-๒๘๙	108
หมวด ๓ ลูกหนี้และเจ้าหนี้หลายคน	๒๙๐-๓๐๒	110
หมวด ๔ โอนสิทธิเรียกร้อง	๓๐๓-๓๑๓	113
หมวด ๕ ความระงับหนี้		
ส่วนที่ ๑ การชำระหนี้	๓๑๔-๓๓๙	115
ส่วนที่ ๒ ปลดหนี้	๓๔๐	121
ส่วนที่ ๓ หักกลบบหนี้	๓๔๑-๓๔๘	122
ส่วนที่ ๔ แปลงหนี้ใหม่	๓๔๙-๓๕๒	123

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๕ หนี้เคลื่อนที่	๓๕๓	124
ลักษณะ ๒ สัญญา		
หมวด ๑ ก่อให้เกิดสัญญา	๓๕๔-๓๖๘	125
หมวด ๒ ผลแห่งสัญญา	๓๖๙-๓๗๖	128
หมวด ๓ มัดจำและกำหนดเบี้ยปรับ	๓๗๗-๓๘๕	130
หมวด ๔ เลิกสัญญา	๓๘๖-๓๙๔	132
ลักษณะ ๓ จัดการงานนอกสั่ง	๓๙๕-๔๐๕	135
ลักษณะ ๔ ลาภมิควรได้	๔๐๖-๔๑๙	137
ลักษณะ ๕ ละเมิด		
หมวด ๑ ความรับผิดเพื่อละเมิด	๔๑๙-๔๓๗	141
หมวด ๒ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด	๔๓๘-๔๔๘	145
หมวด ๓ นิรโทษกรรม	๔๔๙-๔๕๒	147

บรรพ ๓ เอกเทศสัญญา

ลักษณะ ๑ ซื้อขาย		
หมวด ๑ สภาพและหลักสำคัญของสัญญาซื้อขาย		
ส่วนที่ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๔๕๓-๔๕๗	151

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๒ การโอนกรรมสิทธิ์	๔๕๘-๔๖๐	153
หมวด ๒ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ขาย		
ส่วนที่ ๑ การส่งมอบ	๔๖๑-๔๗๑	154
ส่วนที่ ๒ ความรับผิดชอบเพื่อชำระดอกเบี้ย	๔๗๒-๔๗๔	156
ส่วนที่ ๓ ความรับผิดชอบในการโอนสิทธิ	๔๗๕-๔๘๒	157
ส่วนที่ ๔ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ	๔๗๓-๔๘๕	159
หมวด ๓ หน้าที่ของผู้ซื้อ	๔๘๖-๔๙๐	159
หมวด ๔ การซื้อขายเฉพาะบางอย่าง		
ส่วนที่ ๑ ขายฝาก	๔๙๑-๕๐๒	160
ส่วนที่ ๒ ขายตามตัวอย่าง ขายตาม คำพรรณนา ขายเพื่อชอบ	๕๐๓-๕๐๘	164
ส่วนที่ ๓ ขายทอดตลาด	๕๐๙-๕๑๗	165
ลักษณะ ๒ แลกเปลี่ยน	๕๑๘-๕๒๐	166
ลักษณะ ๓ ให้	๕๒๑-๕๓๖	167
ลักษณะ ๔ เช่าทรัพย์		
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๕๓๗-๕๔๕	170
หมวด ๒ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ให้เช่า	๕๔๖-๕๕๑	172

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
หมวด ๓ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เช่า	๕๕๒-๕๖๓	173
หมวด ๔ ความระงับแห่งสัญญาเช่า	๕๖๔-๕๗๑	176
ลักษณะ ๕ เช่าซื้อ	๕๗๒-๕๗๔	177
ลักษณะ ๖ จ้างแรงงาน	๕๗๕-๕๘๖	178
ลักษณะ ๗ จ้างทำของ	๕๘๗-๖๐๗	180
ลักษณะ ๘ รับขน	๖๐๘-๖๐๙	184
หมวด ๑ รับขนของ	๖๑๐-๖๓๓	184
หมวด ๒ รับขนคนโดยสาร	๖๓๔-๖๓๙	189
ลักษณะ ๙ ยืม		
หมวด ๑ ยืมใช้คงรูป	๖๔๐-๖๔๙	190
หมวด ๒ ยืมใช้สิ้นเปลือง	๖๕๐-๖๕๖	192
ลักษณะ ๑๐ ฝากทรัพย์		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๖๕๗-๖๗๑	194
หมวด ๒ วิธีเฉพาะการฝากเงิน	๖๗๒-๖๗๓	196
หมวด ๓ วิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม	๖๗๔-๖๗๙	197
ลักษณะ ๑๑ ค้ำประกัน		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๖๘๐-๖๘๕/๑	199

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
หมวด ๒ ผลก่อนชำระหนี้	๖๘๖-๖๙๒	202
หมวด ๓ ผลภายหลังชำระหนี้	๖๙๓-๖๙๗	204
หมวด ๔ ความระงับสิ้นไปแห่งการค้ำประกัน	๖๙๘-๗๐๑	205
ลักษณะ ๑๒ จำนอง		
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๗๐๒-๗๑๔/๑	207
หมวด ๒ สิทธิจำนองครอบเพียงใด	๗๑๕-๗๒๑	209
หมวด ๓ สิทธิและหน้าที่ของผู้รับจำนองและ ผู้จำนอง	๗๒๒-๗๒๗/๑	211
หมวด ๔ การบังคับจำนอง	๗๒๘-๗๓๕	213
หมวด ๕ สิทธิและหน้าที่ของผู้รับโอนทรัพย์สิน ซึ่งจำนอง	๗๓๖-๗๔๓	216
หมวด ๖ ความระงับสิ้นไปแห่งสัญญาจำนอง	๗๔๓-๗๔๖	218
ลักษณะ ๑๓ จำนำ		
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๗๔๗-๗๕๓	220
หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของผู้จำนำและ ผู้รับจำนำ	๗๕๔-๗๖๓	222
หมวด ๓ การบังคับจำนำ	๗๖๔-๗๖๘	223
หมวด ๔ ความระงับสิ้นไปแห่งการจำนำ	๗๖๙	225

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ลักษณะ ๑๔ เก็บของในคลังสินค้า		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๗๐-๗๗๔	225
หมวด ๒ ใบรับของคลังสินค้าและประทวน สินค้า	๗๗๕-๗๙๖	226
ลักษณะ ๑๕ ตัวแทน		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๙๗-๘๐๖	231
หมวด ๒ หน้าที่และความรับผิดชอบของตัวแทน ต่อตัวการ	๘๐๗-๘๑๔	233
หมวด ๓ หน้าที่และความรับผิดชอบของตัวการ ต่อตัวแทน	๘๑๕-๘๑๙	234
หมวด ๔ ความรับผิดชอบของตัวการและตัวแทน ต่อบุคคลภายนอก	๘๒๐-๘๒๕	235
หมวด ๕ ความระงับสิ้นไปแห่งสัญญาตัวแทน	๘๒๖-๘๓๒	237
หมวด ๖ ตัวแทนค้าต่าง	๘๓๓-๘๔๔	238
ลักษณะ ๑๖ นายหน้า	๘๔๕-๘๔๙	240
ลักษณะ ๑๗ ประนีประนอมยอมความ	๘๕๐-๘๕๒	242
ลักษณะ ๑๘ การพนัน และขั้นตอน	๘๕๓-๘๕๕	242
ลักษณะ ๑๙ บัญชีเดินสะพัด	๘๕๖-๘๖๐	243

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ลักษณะ ๒๐ ประกันภัย		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๗๖๑-๘๖๘	244
หมวด ๒ ประกันวินาศภัย		
ส่วนที่ ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๘๖๙-๘๘๒	247
ส่วนที่ ๒ วิธีเฉพาะการประกันภัยในการ รับชน	๘๘๓-๘๘๖	250
ส่วนที่ ๓ ประกันภัยค้ำจุน	๘๘๗-๘๘๘	252
หมวด ๓ ประกันชีวิต	๘๘๙-๘๙๗	252
ลักษณะ ๒๑ ตัวเงิน		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๘๙๘-๙๐๗	255
หมวด ๒ ตัวแลกเงิน		
ส่วนที่ ๑ การออกและสลักหลังตัวแลกเงิน	๙๐๘-๙๒๖	257
ส่วนที่ ๒ การรับรอง	๙๒๗-๙๓๗	262
ส่วนที่ ๓ อาวัล	๙๓๘-๙๔๐	265
ส่วนที่ ๔ การใช้เงิน	๙๔๑-๙๔๙	266
ส่วนที่ ๕ การสอดเข้าแก้หน้า	๙๕๐	267
(๑) การรับรองเพื่อแก้หน้า	๙๕๑-๙๕๓	268

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
(๒) การใช้เงินเพื่อแก้หนี้	๙๕๔-๙๕๘	268
ส่วนที่ ๖ สิทธิไต่เบี่ยเพราะเขาไม่รับรอง หรือไม่ใช้เงิน	๙๕๙-๙๗๔	270
ส่วนที่ ๗ ตัวแลกเงินเป็นสำหรับ	๙๗๕-๙๘๑	276
หมวด ๓ ตัวสัญญาใช้เงิน	๙๘๒-๙๘๖	278
หมวด ๔ เชื้อค	๙๘๗-๑๐๐๐	280
หมวด ๕ อายุความ	๑๐๐๑-๑๐๐๕	284
หมวด ๖ ตัวเงินปลอม ตัวเงินถูกลัก และตัวเงินหาย	๑๐๐๖-๑๐๑๑	285
ลักษณะ ๒๒ หุ้นส่วนและบริษัท		
หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๐๑๒-๑๐๒๔	287
หมวด ๒ ห้างหุ้นส่วนสามัญ		
ส่วนที่ ๑ บทวิเคราะห	๑๐๒๕	291
ส่วนที่ ๒ ความเกี่ยวพันระหว่างผู้เป็น หุ้นส่วนด้วยกันเอง	๑๐๒๖-๑๐๔๘	291
ส่วนที่ ๓ ความเกี่ยวพันระหว่างผู้เป็น หุ้นส่วนกับบุคคลภายนอก	๑๐๔๙-๑๐๕๔	295
ส่วนที่ ๔ การเลิกและชำระบัญชี ห้างหุ้นส่วนสามัญ	๑๐๕๕-๑๐๖๓	296

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๕ การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนสามัญ	๑๐๖๔-๑๐๗๒	299
ส่วนที่ ๖ การควบห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน เข้ากัน	๑๐๗๓-๑๐๗๖	302
หมวด ๓ ห้างหุ้นส่วนจำกัด	๑๐๗๗-๑๐๙๕	303
หมวด ๔ บริษัทจำกัด		
ส่วนที่ ๑ สภาพและการตั้งบริษัทจำกัด	๑๐๙๖-๑๑๑๖	308
ส่วนที่ ๒ หุ้นและผู้ถือหุ้น	๑๑๑๗-๑๑๔๓	316
ส่วนที่ ๓ วิธีจัดการบริษัทจำกัด		
๑. บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๑๔๔-๑๑๔๙	322
๒. กรรมการ	๑๑๕๐-๑๑๗๐	323
๓. ประชุมใหญ่	๑๑๗๑-๑๑๙๕	327
๔. บัญชีงบดุล	๑๑๙๖-๑๑๙๙	332
๕. เงินปันผลและเงินสำรอง	๑๒๐๐-๑๒๐๕	333
๖. สมุดและบัญชี	๑๒๐๖-๑๒๐๗	334
ส่วนที่ ๔ การสอบบัญชี	๑๒๐๘-๑๒๑๔	335
ส่วนที่ ๕ การตรวจ	๑๒๑๕-๑๒๑๙	336
ส่วนที่ ๖ การเพิ่มทุนและลดทุน	๑๒๒๐-๑๒๒๘	337

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
ส่วนที่ ๗ หุ้นกู้	๑๒๒๙-๑๒๓๕	339
ส่วนที่ ๘ เลิกบริษัทจำกัด	๑๒๓๖-๑๒๓๗	340
ส่วนที่ ๙ การควบบริษัทจำกัดเข้ากัน	๑๒๓๘-๑๒๔๓	342
ส่วนที่ ๑๐ หนังสือบอกกล่าว	๑๒๔๔-๑๒๔๕	343
ส่วนที่ ๑๑ การถอนทะเบียนบริษัทร้าง	๑๒๔๖	343
ส่วนที่ ๑๒ การแปรสภาพห้างหุ้นส่วนจด ทะเบียนและห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นบริษัทจำกัด	๑๒๔๖/๑-๑๒๔๖/๗	344
หมวด ๕ การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัด	๑๒๔๗-๑๒๗๓	347
หมวด ๖ การถอนทะเบียนห้างหุ้นส่วนจด ทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัท จำกัดร้าง	๑๒๗๓/๑-๑๒๗๓/๔	353
ลักษณะ ๒๓ สมาคม	๑๒๗๔-๑๒๗๗	356

บรรพ ๔ ทรัพย์สิน

ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๒๙๘-๑๓๐๗	358
----------------------------	-----------	-----

สารบัญ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

	มาตรา	หน้า
ลักษณะ ๒ กรรมสิทธิ์		
หมวด ๑ การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์	๑๓๐๘-๑๓๓๔	360
หมวด ๒ แดนแห่งกรรมสิทธิ์ และการใช้กรรมสิทธิ์	๑๓๓๕-๑๓๕๕	366
หมวด ๓ กรรมสิทธิ์รวม	๑๓๕๖-๑๓๖๖	372
ลักษณะ ๓ ครอบครัว	๑๓๖๗-๑๓๘๖	374
ลักษณะ ๔ ภาระจำยอม	๑๓๘๗-๑๔๐๑	378
ลักษณะ ๕ อาศัย	๑๔๐๒-๑๔๐๙	380
ลักษณะ ๖ สิทธิเหนือพื้นดิน	๑๔๑๐-๑๔๑๖	382
ลักษณะ ๗ สิทธิเก็บกิน	๑๔๑๗-๑๔๒๘	383
ลักษณะ ๘ ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์	๑๔๒๙-๑๔๓๔	386

บรรพ ๕ ครอบครัว

ลักษณะ ๑ การสมรส		
หมวด ๑ การหมั้น	๑๔๓๕-๑๔๔๗/๒	392
หมวด ๒ เงื่อนไขแห่งการสมรส	๑๔๔๘-๑๔๖๐	396

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
หมวด ๓ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา	๑๔๖๑-๑๔๖๔/๑	399
หมวด ๔ ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา	๑๔๖๕-๑๔๗๓	401
หมวด ๕ ความเป็นโมฆะของการสมรส	๑๔๗๔-๑๕๐๐	410
หมวด ๖ การสิ้นสุดแห่งการสมรส	๑๕๐๑-๑๕๓๕	413
ลักษณะ ๒ บิดามารดากับบุตร		
หมวด ๑ บิดามารดา	๑๕๓๖-๑๕๖๐	424
หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร	๑๕๖๑-๑๕๘๔/๑	433
หมวด ๓ ความปกครอง	๑๕๘๕-๑๕๙๘/๑๘	440
หมวด ๔ บุตรบุญธรรม	๑๕๙๘/๑๙-๑๕๙๘/๓๗	449
ลักษณะ ๓ ค่าอุปการะเลี้ยงดู	๑๕๙๘/๓๘-๑๕๙๘/๔๑	455

บรรพ ๖ มรดก

ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

หมวด ๑ การตกทอดแห่งทรัพย์มรดก	๑๕๙๙-๑๖๐๓	459
หมวด ๒ การเป็นทายาท	๑๖๐๔-๑๖๐๗	460
หมวด ๓ การตัดมิให้รับมรดก	๑๖๐๘-๑๖๐๙	462

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
หมวด ๔ การสละมรดกและอื่นๆ	๑๖๑๐-๑๖๑๙	462
ลักษณะ ๒ สิทธิโดยธรรมในการรับมรดก		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๑๖๒๐-๑๖๒๘	465
หมวด ๒ การแบ่งทรัพย์สินมรดกกระหว่างทายาท โดยธรรมในลำดับและชั้นต่างๆ	๑๖๒๙-๑๖๓๑	467
หมวด ๓ การแบ่งส่วนมรดกของทายาท โดยธรรมในลำดับและชั้นต่างๆ		
ส่วนที่ ๑ ญาติ	๑๖๓๒-๑๖๓๔	468
ส่วนที่ ๒ คู่สมรส	๑๖๓๕-๑๖๓๘	469
หมวด ๔ การรับมรดกแทนที่กัน	๑๖๓๙-๑๖๔๕	471
ลักษณะ ๓ พินัยกรรม		
หมวด ๑ บทเปิดเสร็จทั่วไป	๑๖๔๖-๑๖๕๔	472
หมวด ๒ แบบพินัยกรรม	๑๖๕๕-๑๖๗๒	475
หมวด ๓ ผลและการตีความแห่งพินัยกรรม	๑๖๗๓-๑๖๘๕	480
หมวด ๔ พินัยกรรมที่ตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน	๑๖๘๖-๑๖๙๒	483
หมวด ๕ การเพิกถอนและการตกไปแห่ง พินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรม	๑๖๙๓-๑๖๙๙	485

สารบัญ

	มาตรา	หน้า
หมวด ๖ ความเสียเปล่าแห่งพินัยกรรมหรือ ข้อกำหนดพินัยกรรม	๑๗๐๐-๑๗๑๐	487
ลักษณะ ๔ วิธีจัดการและปันทรัพย์มรดก		
หมวด ๑ ผู้จัดการมรดก	๑๗๑๑-๑๗๓๓	490
หมวด ๒ การรวบรวมจำหน่ายทรัพย์มรดก เป็นตัวแทนและการชำระหนี้กับแบ่งปัน ทรัพย์มรดก	๑๗๓๔-๑๗๔๔	495
หมวด ๓ การแบ่งมรดก	๑๗๔๕-๑๗๕๒	498
ลักษณะ ๕ มรดกที่ไม่มีผู้รับ	๑๗๕๓	500
ลักษณะ ๖ อายุความ	๑๗๕๔-๑๗๕๕	501
พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐		502

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

THE CIVIL AND COMMERCIAL CODE

(แก้ไขล่าสุด พ.ศ.๒๕๖๔)

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.๒๕๖๔

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่อัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันขัดแย้งและอัตราดอกเบี้ยผิดนัดที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ได้ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลานานโดยมิได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจ ทำให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อนจากการระดมดอกเบี้ยเกินสมควร สมควรปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยและกำหนดวิธีการในการปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการคำนวณดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ให้เหมาะสม ประกอบกับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนจำนวนมากมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น อัตราดอกเบี้ยตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันจึงเป็นภาระอย่างมากต่อลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้ประกอบวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมรวมทั้งประชาชนทั่วไปและก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงที่จะทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ สมควรที่รัฐจะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชนจากสถานการณ์ดังกล่าวโดยเร่งด่วน จึงเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้เพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้

พระราชบัญญัติ

ให้ใช้บรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงบทบัญญัติบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และบทบัญญัติลักษณะ ๒๓ สมาคม ของบรรพ ๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕”

*** มาตรา ๒** พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๑ และบรรพ ๓ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ยกเลิกบทบัญญัติบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้ใช้บังคับโดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๑ และบรรพ ๒ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๔๖๘

(๒) ให้ยกเลิกลักษณะ ๒๓ สมาคม ของบรรพ ๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้ใช้บังคับโดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๔๗๑

(๓) ให้ใช้บทบัญญัติท้ายพระราชบัญญัตินี้เป็นบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่

มาตรา ๔ เอกสารที่มีการใช้ตราประทับแทนการลงลายมือชื่อตามมาตรา ๙ วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งได้กระทำขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้มีผลสมบูรณ์เสมือนกับลงลายมือชื่อต่อไป

มาตรา ๕ บทบัญญัติบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ ไม่กระทบกระเทือนถึงความสมบูรณ์ของการให้กู้ยืมเงินที่ผู้เสมือนไร้ความสามารถได้กระทำขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

* ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๔๒/หน้า ๑/๘ เมษายน ๒๕๓๕

มาตรา ๖ ผู้จัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ที่ศาลได้ตั้งขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ หากยังมีได้จัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่หรือจัดทำยังไม่แล้วเสร็จ ให้จัดทำให้แล้วเสร็จภายในสามเดือนนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และให้นำมาตรา ๕๒ และมาตรา ๕๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ทำยพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับ

มาตรา ๗ ให้องค์กรหรือหน่วยงานที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นทบวงการเมืองตามความหมายของมาตรา ๗๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓ (๑) แห่งพระราชบัญญัตินี้ คงมีฐานะเป็นนิติบุคคลต่อไป

มาตรา ๘ ให้บรรดาสมาคมที่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นสมาคมตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ทำยพระราชบัญญัตินี้

สมาคมใดที่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ มิได้ใช้ชื่อซึ่งมีคำว่า “สมาคม” ประกอบกับชื่อของสมาคมให้ยื่นคำขอแก้ไขข้อบังคับของสมาคมให้ถูกต้องตามมาตรา ๘๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ทำยพระราชบัญญัตินี้ ภายในสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๙ สมาคมตามมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง สมาคมใด มีวิธีการจัดการโดยไม่มีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการของสมาคมตามมาตรา ๗๙ (๖) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ทำยพระราชบัญญัตินี้ ถ้าสมาคมนั้นไม่ดำเนินการยื่นคำขอแก้ไขข้อบังคับของสมาคมและจัดให้มีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการของสมาคมภายในสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้นายทะเบียนถอนชื่อสมาคมนั้นออกจากทะเบียน

มาตรา ๑๐ สมาคมตามมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง สมาคมใด มีสมาชิกไม่ถึงสิบคน หากสมาคมนั้นไม่ได้จัดให้มีจำนวนสมาชิกตามมาตรา ๘๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ ภายในสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้นายทะเบียนถอนชื่อสมาคมนั้นออกจากทะเบียนตามมาตรา ๑๐๒ (๕) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๑ ให้บรรดามูลนิธิที่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นมูลนิธิตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ และให้ถือว่าตราสารก่อตั้งมูลนิธิดังกล่าวเป็นข้อบังคับของมูลนิธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มูลนิธิใดที่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ มิได้ใช้ชื่อซึ่งมีคำว่า “มูลนิธิ” ประกอบกับชื่อของมูลนิธิ ให้ยื่นคำขอแก้ไขข้อบังคับของมูลนิธิให้ถูกต้องตามมาตรา ๑๑๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ ภายในสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๑๒ บรรดามูลนิธิที่มีอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับและมีได้เป็นนิติบุคคล ถ้าประสงค์จะจัดตั้งเป็นนิติบุคคลและใช้คำว่า “มูลนิธิ” ประกอบชื่อของตนต่อไป ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนตามมาตรา ๑๑๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๑๓ มุลินีตามมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง มุลินีใด มีข้อบังคับที่กำหนดให้มีผู้จัดการของมุลินีไม่ถึงสามคนในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ถ้ามุลินีนั้นไม่ดำเนินการยื่นคำขอแก้ไขข้อบังคับของมุลินีเพื่อให้มีคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยบุคคลไม่น้อยกว่าสามคนเป็นผู้ดำเนินกิจการของมุลินีภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้นายทะเบียนดำเนินการตามมาตรา ๑๒๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้เพื่อสั่งการให้แก้ไขข้อบังคับของมุลินีให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป ถ้าปรากฏว่ามุลินีใดไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ก็ให้นายทะเบียนร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้เลิกมุลินีตามมาตรา ๑๓๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๔ บรรดาระยะเวลาที่บัญญัติไว้ในบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และที่บัญญัติไว้ในลักษณะ ๒๓ สมาคม ของบรรพ ๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ หากระยะเวลาดังกล่าวยังไม่สิ้นสุดลงในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และระยะเวลาดังกล่าวขึ้นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ แตกต่างกับระยะเวลาดังกล่าวเดิม ให้นำระยะเวลายาวกว่ามาใช้บังคับ

มาตรา ๑๕ ให้แก้ไขเลขมาตราตามที่มีอยู่ในมาตราต่างๆ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นเลขมาตราตามบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้ ดังต่อไปนี้

(๑) “มาตรา ๙ วรรคสองและวรรคสาม” ในมาตรา ๑๖๖๖ ให้แก้เป็น “มาตรา ๙ วรรคสอง”

(๒) “มาตรา ๒๙” ในมาตรา ๑๔๖๔ และมาตรา ๑๕๑๙ ให้แก้เป็น “มาตรา ๒๘”

(๓) “มาตรา ๓๔” ในมาตรา ๑๖๑๐ และมาตรา ๑๖๑๑ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๓๒”

(๔) “มาตรา ๖๐ มาตรา ๖๑ มาตรา ๖๓” ในมาตรา ๑๕๗๗ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๕๖ มาตรา ๕๗ มาตรา ๖๐”

(๕) “มาตรา ๖๕” ในมาตรา ๑๖๐๒ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๖๒”

(๖) “มาตรา ๖๖” ในมาตรา ๑๖๐๒ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๖๓”

(๗) “มาตรา ๘๑” ในมาตรา ๑๖๗๖ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๑๑๐”

(๘) “มาตรา ๘๕” ในมาตรา ๑๖๗๗ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๑๑๔”

(๙) “มาตรา ๑๓๐ วรรคสอง” ในมาตรา ๓๖๐ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๑๖๙ วรรคสอง”

(๑๐) “มาตรา ๑๘๙” ในมาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๑๗๕๔ ให้แก้ไขเป็น “มาตรา ๑๙๓/๒๗”

มาตรา ๑๖ บทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นที่อ้างถึงบทบัญญัติในบรรพ ๑ หรือ ลักษณะ ๒๓ ในบรรพ ๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ถือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นอ้างถึงบทบัญญัติที่มีนัยเช่นเดียวกันในบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๗ บรรดากฎหมายกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา ๙๗ และ มาตรา ๑๒๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้ได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๘ ให้นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

อานันท์ ปันยารชุน

นายกรัฐมนตรี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข้อความเบื้องต้น

มาตรา ๑ กฎหมายนี้ให้เรียกว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๒ ให้ใช้ประมวลกฎหมายนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือนมกราคม พระพุทธศักราช ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ตั้งแต่วันที่ใช้ประมวลกฎหมายนี้สืบไป ให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นๆ ในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในประมวลกฎหมายนี้ หรือซึ่งแย้งกับบทแห่งประมวลกฎหมายนี้

บรรพ ๑ หลักทั่วไป

ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

มาตรา ๔ กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้นๆ

เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป

มาตรา ๕ ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต

มาตรา ๖ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต

*** มาตรา ๗** ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กันและมีได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยนิติกรรมหรือ โดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง ให้ใช้อัตราร้อยละสามต่อปี

อัตราตามวรรคหนึ่งอาจปรับเปลี่ยนให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ ของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยปกติให้กระทรวงการ

* มาตรา ๗ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่ง พ.ศ.๒๕๖๔

คลังพิจารณาทบทวนทุกสามปี ให้ใกล้เคียงกับอัตราเฉลี่ยระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์

มาตรา ๘ คำว่า “เหตุสุดวิสัย” หมายความว่า เหตุใดๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น

มาตรา ๙ เมื่อมีกิจการอันใดซึ่งกฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือ บุคคลผู้จะต้องทำหนังสือไม่จำเป็นต้องเขียนเอง แต่หนังสือนั้นต้องลงลายมือชื่อของบุคคลนั้น

ลายพิมพ์นิ้วมือ แง่ใด ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้นที่ทำลงในเอกสารแทนการลงลายมือชื่อ หากมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคนแล้วให้ถือเสมือนกับลงลายมือชื่อ

ความในวรรคสองไม่ใช่บังคับแก่การลงลายพิมพ์นิ้วมือ แง่ใด ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้น ซึ่งทำลงในเอกสารที่ทำต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา ๑๐ เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือเอานัยที่ไร้ผล

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้ทั้งตัวอักษรและตัวเลข ถ้าตัวอักษรกับตัวเลขไม่ตรงกัน และมีอาจยังทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษรเป็นประมาณ

มาตรา ๑๓ ถ้าจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้เป็นตัวอักษรหลายแห่งหรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง แต่ที่แสดงไว้หลายแห่งนั้นไม่ตรงกัน และมีอาจยังทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณน้อยที่สุดเป็นประมาณ

มาตรา ๑๔ ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา ไม่ว่าจะเป็นฉบับเดียวกันหรือหลายฉบับก็ตามโดยมีภาษาไทยด้วย ถ้าข้อความในหลายภาษานั้นแตกต่างกัน และมีอาจยังทราบเจตนาของคู่กรณีได้ว่าจะใช้ภาษาใดบังคับ ให้ถือตามภาษาไทย

ลักษณะ ๒

บุคคล

หมวด ๑

บุคคลธรรมดา

ส่วนที่ ๑

สภาพบุคคล

มาตรา ๑๕ สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย

ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่างๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก

มาตรา ๑๖ การนับอายุของบุคคล ให้เริ่มนับแต่วันเกิด ในกรณีที่รู้วันเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด แต่ถ้าพ้นวิสัยที่จะหยั่งรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใด ให้นับอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทิน ซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด

มาตรา ๑๗ ในกรณีบุคคลหลายคนตายในเหตุอันตรายร่วมกัน ถ้าเป็นการพ้นวิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลัง ให้ถือว่าตายพร้อมกัน

มาตรา ๑๘ สิทธิของบุคคลในการที่จะใช้นามอันชอบที่จะใช้ได้นั้นถ้ามีบุคคลอื่นโต้แย้งก็ดี หรือบุคคลผู้เป็นเจ้าของนามนั้นต้องเสื่อมเสียประโยชน์เพราะการที่มีผู้อื่นมาใช้นามเดียวกันโดยมิได้รับอำนาจให้ใช้ได้ก็ดี บุคคลผู้เป็นเจ้าของนามจะเรียกให้บุคคลนั้นระงับความเสียหายก็ได้ ถ้าและเป็นที่ยังวิคกว่าจะต้องเสียหายอยู่สืบไป จะร้องขอต่อศาลให้สั่งห้ามก็ได้

ส่วนที่ ๒

ความสามารถ

มาตรา ๑๙ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์

มาตรา ๒๐ ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติ มาตรา ๑๔๔๘

มาตรา ๒๑ ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใดๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใดๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นนั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๒๒ ผู้เยาว์อาจทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น หากเป็นเพียงเพื่อจะได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง

มาตรา ๒๓ ผู้เยาว์อาจทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว

มาตรา ๒๔ ผู้เยาว์อาจทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมแก่ฐานะานุรูปแห่งตน และเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร

มาตรา ๒๕ ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่ออายุสิบห้าปีบริบูรณ์

มาตรา ๒๖ ถ้าผู้แทนโดยชอบธรรมอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินเพื่อการอันใดอันหนึ่งอันได้ระบุไว้ ผู้เยาว์จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้นเป็นประการใดภายในขอบของการที่ระบุไว้นั้นก็ได้ตามใจสมัคร อนึ่ง ถ้าได้รับอนุญาตให้จำหน่ายทรัพย์สินโดยมิได้ระบุว่าการอันใด ผู้เยาว์ก็จำหน่ายได้ตามใจสมัคร

มาตรา ๒๗ ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการประกอบธุรกิจทางการค้าหรือธุรกิจอื่น หรือในการทำสัญญาเป็นลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงานได้ ในกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ผู้เยาว์อาจร้องขอต่อศาลให้สั่งอนุญาตได้

ในความเกี่ยวพันกับการประกอบธุรกิจหรือการจ้างแรงงานตามวรรคหนึ่งให้ผู้เยาว์มีฐานะเสมือนดังบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว

ถ้าการประกอบธุรกิจหรือการทำงานที่ได้รับความยินยอมหรือที่ได้รับอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ก่อให้เกิดความเสียหายถึงขนาดหรือเสื่อมเสียแก่ผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรม อาจบอกเลิกความยินยอมที่ได้ให้แก่ผู้เยาว์เสียได้ หรือในกรณีที่ศาลอนุญาต ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการอนุญาตที่ได้ให้แก่ผู้เยาว์นั้นเสียได้

ในกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมบอกเลิกความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ผู้เยาว์อาจร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการบอกเลิกความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมได้

การบอกเลิกความยินยอมโดยผู้แทนโดยชอบธรรมหรือการเพิกถอนการอนุญาตโดยศาล ย่อมทำให้ฐานะเสมือนดังบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วของผู้เยาว์สิ้นสุดลง แต่ไม่กระทบกระเทือนการใดๆ ที่ผู้เยาว์ได้กระทำให้ไปแล้วก่อนมีการบอกเลิกความยินยอมหรือเพิกถอนการอนุญาต

มาตรา ๒๘ บุคคลวิกลจริตผู้ใด ถ้าคู่สมรสก็ดี ผู้บุพการีกล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวดก็ดี ผู้สืบสันดานกล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อก็ดี ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ก็ดี ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามวรรคหนึ่ง ต้องจัดให้อยู่ในความอนุบาล การแต่งตั้งผู้อนุบาล อำนาจหน้าที่ของผู้อนุบาล และการสิ้นสุดของความเป็นผู้อนุบาล ให้เป็นไปตามบทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายนี้

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๙ การใดๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการนั้นเป็นโมฆียะ

มาตรา ๓๐ การใดๆ อันบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการ การนั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้นจิตวิกลอยู่ และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต

มาตรา ๓๑ ถ้าเหตุที่ทำให้เป็นคนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดไปแล้ว และเมื่อบุคคลผู้นั้นเองหรือ บุคคลใดๆ ดังกล่าวมาในมาตรา ๒๘ ร้องขอต่อศาลก็ให้ศาลสั่งเพิกถอนคำสั่งที่ให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น

คำสั่งของศาลตามมาตรา ๓๑ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๓๒ บุคคลใดมีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือประพฤติดุร้ายสุรุยเสเพลเป็นอาชญา หรือติดสุรายาเมา หรือมีเหตุอื่นใดทำนองเดียวกันนั้น จนไม่สามารถจะจัดทำการงานโดยตนเองได้ หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว เมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๘ ร้องขอต่อศาล ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถตามวรรคหนึ่ง ต้องจัดให้อยู่ในความพิทักษ์ การแต่งตั้งผู้พิทักษ์ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายนี้

ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสิ้นสุดของความเป็นผู้ปกครองในบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายนี้ มาใช้บังคับแก่การสิ้นสุดของการเป็นผู้พิทักษ์โดยอนุโลม

คำสั่งของศาลตามมาตรา ๓๒ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๓๓ ในคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลใดเป็นคนไร้ความสามารถ เพราะวิกลจริต ถ้าทางพิจารณาได้ความว่าบุคคลนั้นไม่วิกลจริต แต่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อมีคำขอของกลุ่มความหรือของบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๘ ศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ หรือในคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถเพราะมีจิตฟั่นเฟือนไม่

สมประกอบ ถ้าทางพิจารณาได้ความว่าบุคคลนั้นวิกลจริต เมื่อมีคำขอของคู่ความหรือของบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๘ ศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้

มาตรา ๓๔ คนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนแล้วจึงจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ได้

- (๑) นำทรัพย์สินไปลงทุน
- (๒) รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุน ต้นเงินหรือทุนอย่างอื่น
- (๓) กู้ยืมหรือให้กู้ยืมเงิน ยืมหรือให้ยืมสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- (๔) รับประกันโดยประการใดๆ อันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้
- (๕) เช่าหรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่าหกเดือน หรืออสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่าสามปี
- (๖) ให้โดยเสน่หา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูป เพื่อการกุศล การสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา
- (๗) รับการให้โดยเสน่หาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้โดยเสน่หา
- (๘) ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจะได้มาหรือปล่อยไปซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ หรือในสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- (๙) ก่อสร้างหรือดัดแปลงโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือซ่อมแซมอย่างใหญ่
- (๑๐) เสนอคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ เว้นแต่การร้องขอตามมาตรา ๓๕ หรือการร้องขอถอนผู้พิทักษ์

(๑๑) ประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย

ถ้ามีกรณีอื่นใดนอกจากที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ซึ่งคนเสมือนไร้ความสามารถอาจจัดการไปในทางเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว ในการสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือเมื่อผู้พิทักษ์ร้องขอในภายหลัง ศาลมีอำนาจสั่งให้คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการนั้นได้

ในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถไม่สามารถจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กล่าวมาในวรรคหนึ่งหรือวรรคสองได้ด้วยตนเอง เพราะเหตุมีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ศาลจะสั่งให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจกระทำการนั้นแทนคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้นำบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้อนุบาลมาใช้บังคับแก่ผู้พิทักษ์โดยอนุโลม

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
การใดกระทำลงโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรานี้ การนั้นเป็นโมฆียะ

มาตรา ๓๕ ในกรณีที่ผู้พิทักษ์ไม่ยินยอมให้คนเสมือนไร้ความสามารถทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา ๓๔ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร เมื่อคนเสมือนไร้ความสามารถร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้กระทำการนั้นโดยไม่ต้องรับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก็ได้ ถ้าการนั้นจะเป็นคุณประโยชน์แก่คนเสมือนไร้ความสามารถ

มาตรา ๓๖ ถ้าเหตุที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดไปแล้ว ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๓ ภูมิลำเนา

มาตรา ๓๗ ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ

มาตรา ๓๘ ถ้าบุคคลธรรมดามีถิ่นที่อยู่หลายแห่งซึ่งอยู่สลับเปลี่ยนกันไปหรือมีหลักแหล่งที่ทำการงานเป็นปกติหลายแห่ง ให้ถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น

มาตรา ๓๙ ถ้าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา

มาตรา ๔๐ บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้ไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่ง หรือเป็นผู้ครองชีพในการเดินทางไปมาปราศจากหลักแหล่งที่ทำการงาน พบตัวในถิ่นไหนให้ถือว่าถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น

มาตรา ๔๑ ภูมิลำเนาย่อมเปลี่ยนไปด้วยการย้ายถิ่นที่อยู่ พร้อมด้วยเจตนาปรากฏชัดแจ้งว่าจะเปลี่ยนภูมิลำเนา

มาตรา ๔๒ ถ้าบุคคลใดได้เลือกเอาถิ่นใด โดยมีเจตนาปรากฏชัดแจ้งว่าจะให้เป็นภูมิลำเนาเฉพาะการเพื่อทำการใด ให้ถือว่าถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการสำหรับการนั้น

มาตรา ๔๓ ภูมิลำเนาของสามีและภริยา ได้แก่ถิ่นที่อยู่ที่สามีและภริยาอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา เว้นแต่สามีหรือภริยาได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน

มาตรา ๔๔ ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง

ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดาและมารดามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ได้แก่ภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาซึ่งตนอยู่ด้วย

มาตรา ๔๕ ภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้อนุบาล

มาตรา ๔๖ ภูมิลำเนาของข้าราชการ ได้แก่ถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ หากมิใช่เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราวชั่วคราวระยะเวลาหรือเป็นเพียงแต่งตั้งไปเฉพาะการครั้งเดียวคราวเดียว

มาตรา ๔๗ ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลหรือตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่เรือนจำหรือทัณฑสถานที่ถูกจำคุกอยู่ จนกว่าจะได้รับการปล่อยตัว

ส่วนที่ ๔

سابสูญ

มาตรา ๔๘ ถ้าบุคคลใดไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยมิได้ตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปไว้ และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะสั่งให้ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดไปพลางก่อนตามที่จำเป็นเพื่อจัดการทรัพย์สินของบุคคลผู้ไม่อยู่นั้นก็ได้

เมื่อเวลาได้ล่วงเลยไปหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้ไม่อยู่นั้นไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีผู้ใดได้รับข่าวเกี่ยวกับบุคคลนั้นประการใดเลยก็ดี หรือหนึ่งปีนับแต่วันมีผู้ได้พบเห็นหรือได้ทราบข่าวมาเป็นครั้งหลังสุดก็ดี เมื่อบุคคลตามวรรคหนึ่งร้องขอ ศาลจะตั้งผู้จัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ขึ้นก็ได้

มาตรา ๔๙ ในกรณีที่ผู้ไม่อยู่ได้ตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปไว้ และสัญญาตัวแทนระงับสิ้นไป หรือปรากฏว่าตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปได้จัดการทรัพย์สินนั้นในลักษณะที่อาจเสียหายแก่บุคคลดังกล่าวให้นำมาตรา ๔๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๕๐ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะสั่งให้ตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปจัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ขึ้นตามที่ศาลจะมีคำสั่งก็ได้

มาตรา ๕๑ ภายใต้บังคับมาตรา ๘๐๒ ถ้าตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปเห็นเป็นการจำเป็นจะต้องทำการอันใดอันหนึ่งเกินขอบอำนาจที่ได้รับไว้ ต้องขออนุญาตต่อศาล และเมื่อศาลสั่งอนุญาตแล้วจึงจะกระทำการนั้นได้

มาตรา ๕๒ ผู้จัดการทรัพย์สินที่ศาลได้ตั้งขึ้น ต้องทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ให้เสร็จภายในสามเดือนนับแต่วันทราบคำสั่งตั้งของศาล แต่ผู้จัดการทรัพย์สินจะร้องขอต่อศาลให้ขยายเวลาก็ได้

มาตรา ๕๓ บัญชีทรัพย์สินตามมาตรา ๕๐ และมาตรา ๕๒ ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองความถูกต้องอย่างน้อยสองคน พยานสองคนนั้นต้องเป็นคู่สมรสหรือญาติของผู้ไม่อยู่ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ถ้าไม่มีคู่สมรสหรือญาติไม่ได้ หรือคู่สมรสและญาติไม่ยอมเป็นพยาน จะให้ผู้อื่นซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วเป็นพยานก็ได้

มาตรา ๕๔ ผู้จัดการทรัพย์สินมีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกับตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปตาม มาตรา ๘๐๑ และมาตรา ๘๐๒ ถ้าผู้จัดการทรัพย์สินเห็นเป็นการจำเป็นจะต้องทำการอันใดอันหนึ่งเกินขอบอำนาจ ต้องขออนุญาตต่อศาล และเมื่อศาลสั่งอนุญาตแล้วจึงจะกระทำการนั้นได้

มาตรา ๕๕ ถ้าผู้ไม่อยู่ได้ตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจเฉพาะการอันใดไว้ ผู้จัดการทรัพย์สินจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการอันเป็นอำนาจเฉพาะการนั้นไม่ได้ แต่ถ้าปรากฏว่าการที่ตัวแทนจัดทำอยู่นั้นอาจจะเสียหายแก่ผู้ไม่อยู่ ผู้จัดการทรัพย์สินจะร้องขอให้ศาลถอดถอนตัวแทนนั้นเสียก็ได้

มาตรา ๕๖ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (๑) ให้ผู้จัดการทรัพย์สินหาประกันอันสมควรในการจัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ตลอดจนการมอบคืนทรัพย์สินนั้น
- (๒) ให้ผู้จัดการทรัพย์สินแถลงถึงความเป็นอยู่แห่งทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่
- (๓) ถอดถอนผู้จัดการทรัพย์สิน และตั้งผู้อื่นให้เป็นผู้จัดการทรัพย์สินแทนต่อไป

มาตรา ๕๗ ในคำสั่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สิน ศาลจะกำหนดบำเหน็จให้แก่ผู้จัดการทรัพย์สินโดยจ่ายจากทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่นั้นก็ได้ ถ้าศาลมิได้กำหนด ผู้จัดการทรัพย์สินจะร้องขอต่อศาลให้กำหนดบำเหน็จในภายหลังก็ได้

ถ้าผู้จัดการทรัพย์สิน หรือผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการร้องขอ หรือเมื่อมีกรณีปรากฏแก่ศาลว่า พฤติการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลจะสั่งกำหนดบำเหน็จ งด ลด เพิ่ม หรือกลับให้บำเหน็จแก่ผู้จัดการทรัพย์สินอีกก็ได้

มาตรา ๕๘ ความเป็นผู้จัดการทรัพย์สินย่อมสิ้นสุดลงในกรณี ดังต่อไปนี้

- (๑) ผู้ไม่อยู่นั้นกลับมา
- (๒) ผู้ไม่อยู่นั้นมิได้กลับมาแต่ได้จัดการทรัพย์สินหรือตั้งตัวแทนเพื่อจัดการทรัพย์สินของตนแล้ว
- (๓) ผู้ไม่อยู่ถึงแก่ความตายหรือศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ
- (๔) ผู้จัดการทรัพย์สินลาออกหรือถึงแก่ความตาย
- (๕) ผู้จัดการทรัพย์สินเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๖) ผู้จัดการทรัพย์สินเป็นบุคคลล้มละลาย
- (๗) ศาลถอดถอนผู้จัดการทรัพย์สิน

มาตรา ๕๙ ในกรณีที่ความเป็นผู้จัดการทรัพย์สินสิ้นสุดลงเพราะเหตุตาม มาตรา ๕๘ (๔) (๕) หรือ (๖) ผู้จัดการทรัพย์สินหรือทายาทของผู้จัดการทรัพย์สิน ผู้จัดการมรดก ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือผู้มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สิน ของผู้จัดการทรัพย์สิน แล้วแต่กรณี จะต้องแถลงให้ศาลทราบถึงความสิ้นสุดนั้นโดยไม่ ชักช้าเพื่อศาลจะได้มีคำสั่งเกี่ยวกับผู้จัดการทรัพย์สินต่อไปตามที่เห็นสมควร ในระหว่าง เวลาดังกล่าวนั้น บุคคลดังกล่าวจะต้องจัดการตามควรแก่พฤติการณ์เพื่อรักษาประโยชน์ ของผู้ไม่อยู่ จนกว่าจะได้ส่งมอบทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ให้แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดตามที่ศาล จะให้มีคำสั่ง

มาตรา ๖๐ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทนแห่งประมวลกฎหมายนี้ มาใช้บังคับ แก่การจัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่โดยอนุโลม

มาตรา ๖๑ ถ้าบุคคลใดได้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครรู้แน่ว่า บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาห้าปี เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการ ร้องขอ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญก็ได้

ระยะเวลาตามวรรคหนึ่งให้ลดเหลือสองปี

(๑) นับแต่วันที่การรบหรือสงครามสิ้นสุดลง ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในการรบหรือ สงคราม และหายไปในการรบหรือสงครามดังกล่าว

(๒) นับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทาง อับปาง ถูกทำลาย หรือสูญหายไป

(๓) นับแต่วันที่เหตุอันตรายแก่ชีวิตนอกจากที่ระบุไว้ใน (๑) หรือ (๒) ได้ผ่านพ้น ไป ถ้าบุคคลนั้นตกอยู่ในอันตรายเช่นนั้น

มาตรา ๖๒ บุคคลซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ให้ถือว่าถึงแก่ความตาย เมื่อครบกำหนดระยะเวลาดังที่ระบุไว้ในมาตรา ๖๑

มาตรา ๖๓ เมื่อบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้นเองหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล และพิสูจน์ได้ว่าบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้นยังคงมีชีวิตอยู่ก็ดี หรือว่าตายในเวลาอื่นผิดไปจากเวลาดังระบุไว้ในมาตรา ๖๒ ก็ดี ให้ศาลสั่งถอนคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้น แต่การถอนคำสั่งนี้ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงความสมบูรณ์แห่งการทั้งหลายอันได้ทำไปโดยสุจริตในระหว่างเวลาตั้งแต่ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญจนถึงเวลาถอนคำสั่งนั้น

บุคคลผู้ได้ทรัพย์สินมาเนื่องแต่การที่ศาลสั่งให้บุคคลใดเป็นคนสาบสูญ แต่ต้องเสียสิทธิของตนไปเพราะศาลสั่งถอนคำสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๖๔ คำสั่งศาลให้เป็นคนสาบสูญหรือคำสั่งถอนคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หมวด ๒

นิติบุคคล

ส่วนที่ ๑

บทเปิดเสร็จทั่วไป

มาตรา ๖๕ นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

มาตรา ๖๖ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ที่ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง

มาตรา ๖๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๖๖ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น

มาตรา ๖๘ ภูมิลำเนาของนิติบุคคลได้แก่ถิ่นอันเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการ หรือถิ่นที่ได้เลือกเอาเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง

มาตรา ๖๙ ในกรณีที่นิติบุคคลมีที่ตั้งที่ทำการหลายแห่งหรือมีสำนักงานสาขา ให้ถือว่าถิ่นอันเป็นที่ตั้งของที่ทำการหรือของสำนักงานสาขาเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการอันได้กระทำ ณ ที่นั้นด้วย

มาตรา ๗๐ นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งจะได้กำหนดไว้

ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล

มาตรา ๗๑ ในกรณีที่นิติบุคคลมีผู้แทนหลายคน การดำเนินกิจการของนิติบุคคลให้เป็นไปตามเสียงข้างมากของผู้แทนของนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะได้มีข้อกำหนดไว้เป็นประการอื่นในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง

มาตรา ๗๒ การเปลี่ยนตัวผู้แทนของนิติบุคคล หรือการจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้แทนของนิติบุคคล ให้มีผลต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งแล้ว แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตมิได้

มาตรา ๗๓ ถ้ามีตำแหน่งว่างลงในจำนวนผู้แทนของนิติบุคคล และมีเหตุอันควรเชื่อว่าการปล่อยตำแหน่งว่างไว้น่าจะเกิดความเสียหายขึ้นได้ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอศาลจะแต่งตั้งผู้แทนชั่วคราวขึ้นก็ได้

มาตรา ๗๔ ถ้าประโยชน์ได้เสียของนิติบุคคลขัดกับประโยชน์ได้เสียของผู้แทนของนิติบุคคลในการอันใด ผู้แทนของนิติบุคคลนั้นจะเป็นผู้แทนในการอันนั้นไม่ได้

มาตรา ๗๕ ถ้ากรณีตามมาตรา ๗๔ เป็นเหตุให้ไม่มีผู้แทนของนิติบุคคลเหลืออยู่ หรือผู้แทนของนิติบุคคลที่เหลืออยู่มีจำนวนไม่พอจะเป็นองค์ประชุม หรือไม่พอจะกระทำการอันนั้นได้ หากกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งของนิติบุคคลนั้น มิได้มีข้อกำหนดในเรื่องนี้ไว้เป็นอย่างอื่น ให้นำความในมาตรา ๗๓ มาใช้บังคับเพื่อกำหนดผู้แทนเฉพาะการโดยอนุโลม

มาตรา ๗๖ ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคล เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย

ถ้าความเสียหายแก่บุคคลอื่นเกิดจากการกระทำที่ไม่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล บรรดาบุคคลดังกล่าวตามวรรคหนึ่งที่ได้เห็นชอบให้กระทำการนั้นหรือได้เป็นผู้กระทำการดังกล่าว ต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น

มาตรา ๗๗ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทนแห่งประมวลกฎหมายนี้ มาใช้บังคับแก่ความสัมพันธ์ระหว่างนิติบุคคลกับผู้แทนของนิติบุคคล และระหว่างนิติบุคคล หรือผู้แทนของนิติบุคคลกับบุคคลภายนอก โดยอนุโลม

ส่วนที่ ๒

สมาคม

มาตรา ๗๘ การก่อตั้งสมาคมเพื่อกระทำการใดๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน และมีใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้

มาตรา ๗๙ ข้อบังคับของสมาคมอย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อสมาคม

(๒) วัตถุประสงค์ของสมาคม

(๓) ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ และที่ตั้งสำนักงานสาขาทั้งปวง

(๔) วิธีรับสมาชิก และการขาดจากสมาชิกภาพ

(๕) อัตราค่าบำรุง

(๖) ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการของสมาคม ได้แก่ จำนวนกรรมการ การตั้งกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ และการประชุมของคณะกรรมการ

(๗) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการสมาคม การบัญชี และทรัพย์สินของสมาคม

(๘) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่

มาตรา ๘๐ สมาคมต้องใช้ชื่อซึ่งมีคำว่า “สมาคม” ประกอบกับชื่อของสมาคม

มาตรา ๘๑ การขอจดทะเบียนสมาคมนั้น ให้ผู้จะเป็นสมาชิกของสมาคมจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ร่วมกันยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่สำนักงานใหญ่ของสมาคมจะตั้งขึ้น พร้อมกับแนบข้อบังคับของสมาคม รายชื่อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้จะเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่าสิบคน และรายชื่อ ที่อยู่และอาชีพของผู้จะเป็นกรรมการของสมาคมมากับคำขอด้วย

มาตรา ๘๒ เมื่อนายทะเบียนได้รับคำขอจดทะเบียนพร้อมทั้งข้อบังคับแล้วเห็นว่าคำขอนั้นถูกต้องตามมาตรา ๘๑ และข้อบังคับถูกต้องตามมาตรา ๗๙ และวัตถุประสงค์ของสมาคมไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือไม่เป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ และรายการซึ่งจัดแจ้งในคำขอหรือข้อบังคับสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสมาคม และผู้จะเป็นกรรมการของสมาคมนั้นมีฐานะและความประพฤติเหมาะสมในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคมให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนให้แก่สมาคมนั้น และประกาศการจัดตั้งสมาคมในราชกิจจานุเบกษา

ถ้านายทะเบียนเห็นว่าคำขอหรือข้อบังคับไม่ถูกต้องตามมาตรา ๘๑ หรือมาตรา ๗๙ หรือรายการซึ่งจัดแจ้งในคำขอหรือข้อบังคับไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสมาคม หรือผู้จะเป็นกรรมการของสมาคมมีฐานะหรือความประพฤติไม่เหมาะสมในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคม ให้มีคำสั่งให้ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงให้ถูกต้อง เมื่อแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงถูกต้องแล้ว ให้รับจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนให้แก่สมาคมนั้น

ถ้านายทะเบียนเห็นว่าไม่อาจรับจดทะเบียนได้เนื่องจากวัตถุประสงค์ของสมาคมขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออาจเป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ หรือผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนไม่แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงให้ถูกต้องภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งของนายทะเบียน ให้นายทะเบียนมีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนและแจ้งคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลที่ไม่รับจดทะเบียนไปยังผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนโดยมิชักช้า

ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่รับจดทะเบียนนั้นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อนายทะเบียนภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ ได้รับแจ้งคำสั่งไม่รับการจดทะเบียน

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยวินิจฉัยอุทธรณ์ และแจ้งคำวินิจฉัยให้ผู้ อุทธรณ์ทราบภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนได้รับหนังสืออุทธรณ์ คำวินิจฉัย ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้เป็นที่สุด

มาตรา ๘๓ สมาคมที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล

มาตรา ๘๔ การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสมาคมจะกระทำได้อีกแต่โดยมติของที่ ประชุมใหญ่ และสมาคมต้องนำข้อบังคับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมไปจดทะเบียนต่อนาย ทะเบียนแห่งท้องที่ที่สำนักงานใหญ่ของสมาคมตั้งอยู่ภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่ ได้ลงมติ และให้นำความในมาตรา ๘๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม เมื่อนายทะเบียนได้จดทะเบียน แล้วให้มีผลใช้บังคับได้

มาตรา ๘๕ การแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุดหรือการเปลี่ยนแปลง กรรมการของสมาคม ให้กระทำตามข้อบังคับของสมาคม และสมาคมต้องนำไปจด ทะเบียนต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่สำนักงานใหญ่ของสมาคมตั้งอยู่ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่มีการแต่งตั้งหรือเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม

ถ้านายทะเบียนเห็นว่ากรรมการของสมาคมตามวรรคหนึ่งผู้ใด มีฐานะหรือความ ประพฤติไม่เหมาะสมในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคม นายทะเบียนจะไม่ รับจดทะเบียนกรรมการของสมาคมผู้นั้นก็ได้ ในกรณีที่นายทะเบียนไม่รับจดทะเบียน กรรมการของสมาคม นายทะเบียนต้องแจ้งเหตุผลที่ไม่รับจดทะเบียนให้สมาคมทราบ ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ยื่นคำขอจดทะเบียน และให้นำความในมาตรา ๘๒ วรรคสี่ และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในระหว่างที่ยังไม่มีการจดทะเบียนกรรมการของสมาคมชุดใหม่ ถ้าข้อบังคับของสมาคมมิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้กรรมการของสมาคมชุดเดิมปฏิบัติหน้าที่กรรมการของสมาคมต่อไปจนกว่าจะได้มีการจดทะเบียนกรรมการของสมาคมชุดใหม่

มาตรา ๘๖ คณะกรรมการของสมาคมเป็นผู้ดำเนินกิจการของสมาคมตามกฎหมายและข้อบังคับ ภายใต้การควบคุมดูแลของที่ประชุมใหญ่

มาตรา ๘๗ คณะกรรมการของสมาคมเป็นผู้แทนของสมาคมในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก

มาตรา ๘๘ บรรดากิจการที่คณะกรรมการของสมาคมได้กระทำให้ แม้จะปรากฏในภายหลังว่ามีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการตั้งหรือคุณสมบัติของกรรมการของสมาคม กิจการนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์

มาตรา ๘๙ สมาชิกของสมาคมมีสิทธิที่จะตรวจตรากิจการและทรัพย์สินของสมาคมในระหว่างเวลาทำการของสมาคมได้

มาตรา ๙๐ สมาชิกของสมาคมต้องชำระค่าบำรุงเต็มจำนวนในวันที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกหรือในวันเริ่มต้นของระยะเวลาชำระค่าบำรุง แล้วแต่กรณี เว้นแต่ข้อบังคับของสมาคมจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๙๑ สมาชิกของสมาคมจะลาออกจากสมาคมเมื่อใดก็ได้ เว้นแต่ข้อบังคับของสมาคมจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๙๒ สมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบหนี้ของสมาคมไม่เกินจำนวนค่าบำรุงที่สมาชิคนั้นค้างชำระอยู่